

KRONIKK

STAY BEHIND I NORGE

Geir Arild Høiland fra Sola har i flere år samlet historien til stay behind Norge. Han jobber for tiden med et bokprosjekt og trenger hjelp av HV-bladets lesere.

AV GEIR ARILD HØILAND

Jeg har fra mine tidlige barnsben av på Sola alltid vært interessert i militærhistorie. I flere år har jeg arbeidet med et bokprosjekt om Stay Behind (SB) i Norge fra 1946-1985. Hensikten med boka er å gi en fortjent heder til alle de norske borgere som deltok i dette farefulle viktige arbeidet, helt frivillig og uten avlønning, kun basert på egen kjærlighet til fedrelandet. Jeg ønsker også at boka skal bidra til en bedre forståelse for nødvendigheten av SB i Norge, dens organisering og oppgaver. Dette vil kunne bidra til at rykter basert på antagelser reduseres.

Et informasjonsvakuum er et yndet område å fylle med rykter og påstander fra personer med divergerende agenda. Absolutt taushet og fornektelse bidrar muligens tilsvarende. Forsvarsminister Johan Jørgen Hoist uttalte i NRK på slutten av 1980-tallet at det var behov for en viss åpenhet om temaet for å hindre for mye spekulasjoner. Mitt arbeid baseres på åpne ugraderte kilder.

HVA VAR SB? SB var en hemmelig «ikke-eksisterende» virksomhet bestående av håndplukkede sivile som i freds tid var gitt spesialutdanning for å være i stand til å kunne gjennomføre militære oppdrag i landet om Norge ble okkupert på nytt. Organisasjonen ble bygd opp like etter krigen og var landsomfattende.

Kun en liten stab i Oslo var daglig bemannet i freds tid. Det hele var basert på dyrkjøpte erfaringer fra annen verdenskrig: «Aldri mer 9. april».

Det var frykten for et angrep og en invasjon av sovjetiske styrker som var dimensjonerende for oppbyggingen.

Hvem var de hemmelige agentene?

De hemmelige agentene var barn av sin tid. Fem år med okkupasjon hadde satt sine egne spor i den norske folkesjela. Demokratiet og rettsstaten var høyt verdsett. Betydningen av å være forberedt på å verne demokratiet og rettsstaten var en selvfølge for de aller fleste. Forsvarsviljen stod sterkt i befolkningen. «Hold kruttet tørt», het det.

Ingen søkte på jobb i SB, fordi ingen kan søke jobb i en virksomhet som «ikke eksisterer». De hemmelige soldatene var håndplukket etter å ha blitt evaluert, sjekket på alle måter og fulgt med i lang tid.

Den typiske hemmelige agent var fornøyd med lite, hadde en viss intelligens og viste det helst ikke.

- Han er psykisk og fysisk sterk. Vedkommende kommer inn over alt fordi ingen legger merke til ham, og er om nødvendig villig til å gi sitt liv og å ta andres om nødvendig for å ivareta landet, sier en agent med lang fartstid.

ORGANISERING. Fra starten ble de hemmelige nettverk etablert. Et hemmelig nett skulle drive etterretningsvirksomhet på okkupert norsk område («Lindus»), et annet nett skulle løse sabotasjeoppdrag («ROC»).

På slutten av 40-tallet ble det også opprettet et nettverk som skulle evakuere viktig personell (Kongehus, Storting, Regjering

og utvalgte fra sivil næringsliv). Nettverket ble etter kort tid utvidet til å kunne evakuere havarerte allierte flybesetninger ut av okkupert område («Blue Mix»).

Oppbyggingen av nettverkene skjedde parallelt, men helt adskilt. De hadde sine egne sambandsopplegg. Det var ingen kontakt mellom nettverkene annet enn i ledelsen.

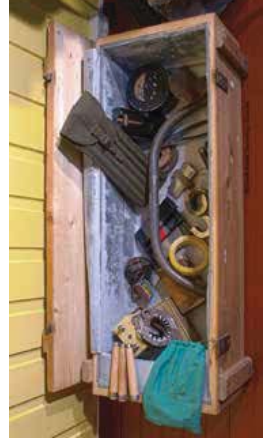
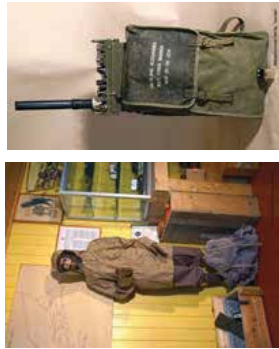
I tillegg til organisering og rekruttering av grupper, ble det lagt ut et stort antall hemmelige depoter (dumper).

Nettverkene skulle ikke være aktive før Norge eventuelt var okkupert.

I 1974 ble et nytt nettverk «Argus» formelt etablert. Argus var et feltetterretningsnettverk som skulle være aktivt allerede ved stridskontakt med sovjetiske avdelinger.

SAMBAND. Stay Behind sin troverdighet og evnen til å gjennomføre koordinerte oppdrag var totalt avhengig av vedvarende forutsigbar intern kommunikasjon i gruppene og utveksling av kodede meldinger til basen i England eller i USA. Dette har sannsynligvis vært den største faglige utfordringen og som det var knyttet størst operativ risiko til.

Kommunikasjon mellom gruppene og ledelsen har i all hovedsak vært basert på korbølgesamband. Grunnen til at dette frekvensområdet ble valgt, er at man her kan kommunisere over lange avstander. Å klare å skjule et radiosamband 100 prosent sikkert er helt umulig. Det kan derfor se ut som det har vært et behov for å redusere bruk av radio til et minimum.

MUSEUM:

Geir Arild Høiland har en meget betydelig samling av radiosutstyr og elektronikk fra krigens dager og frem til 1980-tallet. Spekkret er vidt, med tysk og alliert utstyr fra 2WK, agentutstyr, illegalt og den kalde krigen. Hele underetasjen i huset hans, samt en innredet 2. etg. i garasjen pluss diverse uthus på eiendommen er dedikert til hans samlinger.

SB. Alle norske radioamatører ville sannsynligvis bli internert tidlig i konflikten. De mest aktive og dyktigste ville sannsynligvis bli truet til å bistå okkuperen i analysearbeidet med å finne SB-agenter fordi radioamatørene kjente det elektromagnetiske spekteret godt fra sine områder.

Det elektromagnetiske spektrum ville da omfattet færre emitterere som ga fordeler i analysearbeidet til fienden. Når lytting og peiling ga gode nok resultater til å kunne gjennomføre taktisk nærpelling fra jordbasette fra SB-agenten, ville hans nøyaktige posisjon kunne finnes. De radiosettene som var i bruk på 1950-tallet og utover -60 tallet var så dårlig skjermet at radioen kunne peiles når mottageren var påskrudd.

En rekke andre tiltak kunne også bli iverksatt av okkuperen for å finne telegrafistene i Stay Behind. Dette kunne være overvåking, å skygge mistenkte personer, utvidet personkontroll, deportasjon av store grupper og bruk av provokatører. De som eventuelt ville ble tatt var ikke beskyttet av internasjonale lover slik som regulære soldater var. De ville derfor gå en ublid skjebne i møte.

Uten telegrafistene var SB «døvt, blind og delvis handlingslammet». Uten dem ville det være svært krevende og ta lang tid å komme i kontakt med ledelsen.

Disse tema og annet blir utdypet i boken som kommer.

STATUS I MITT ARBEID. Arbeidet med bokprosjektet om SB i Norge fra 1946-1985 går denne våren inn i sluttfasen. Litt av det gjensidende arbeidet omfatter blant annet å dokumentere informasjon knyttet til gjenstander og annet som har vært i bruk i denne tidsperioden.

Annen type informasjon, foto og annet som ikke er knyttet til fysiske gjenstander, er også av stor betydning for god faglig kvalitet i prosjektet. Det er kun snakk om typebetegnelse og foto som dokumentasjon av gjenstander som vil inngå i boka. Gjenstander vil ikke bli satt inn i en operativ funksjonell sammenheng, og kilder vil selvfølgelig ikke bli oppgitt.

Om du som leser ønsker å bidra til å øke kvaliteten i arbeidet settes det stor pris på.